

Obligation to International Cooperation in The Event of Disasters

Mahsa Khajeh¹, Masoud Raei Deheghi*², Alireza Ansari Mahyari³

1. Ph.D. Student in International Law, Faculty of Law, Najaf Abad branch, Islamic Azad University, Najaf Abad, Iran.

Email: mahsakhajeh1372@gmail.com

2. Professor, Department of Law, Faculty of Law, Najaf Abad Branch, Islamic Azad University, Najaf Abad, Iran.

*. Corresponding Author: Email: masoudraei@phu.iaun.ac.ir

3. Assistant Professor, Department of Law, Faculty of Law, Najaf Abad Branch, Islamic Azad University, Najaf Abad, Iran.

Email: alirezaansari@phu.iaun.ac.ir

S.D.I.L.
The SD Institute of Law
Research & Study

Publisher:

Shahr-e- Danesh
Research And Study
Institute of Law

Article Type:

Original Research

DOI:

10.48300/JLR.2022.345764.2077

Received:

5 May 2022

Accepted:

11 July 2022

Published:

6 December 2023

ABSTRACT

The reality of the world is that it is not free of natural and unnatural disasters. With the occurrence of disasters, many material and mental destructive effects on the entire earth, especially humans. In such situations, the need for support is increasingly felt. This support somehow requires cooperation, convergence and international solidarity. The main question is whether the obligation to cooperation can be considered a fundamental human right? What forms the hypothesis of this research is that; obligation to international cooperation in the event of disasters for a number of reasons, including; the demanding need for extreme protection is considered a fundamental human right. The most important findings of the research is that this obligation is an Erga omnes commitment that, although not limited to the time of disasters, but will be binding on everyone at the time of such

Copyright & Creative Commons:

© The Author(s). 2021 Open Access. This article is licensed under a Creative Commons Attribution Non-Commercial License 4.0, which permits use, distribution and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited. To view a copy of this licence, visit <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>.

risks. It can be argued that such an obligation can exist in other areas that are disaster-free, such as maximum protection of fundamental human rights. This type of obligation can also be raised in the face of terrorist acts, countering impunity.

Keywords: Disasters, Obligation to International cooperation, International solidarity, soft law, hard law.

Excerpted from the Ph.D. thesis entitled "Analyzing the position of obligation to international cooperation of governments in the event of disasters", Islamic Azad University, Najafabad Branch, Faculty of Law.

Funding: The author(s) received no financial support (funding, grants, and sponsorship) for the research, authorship, and/or publication of this article.

Acknowledgements: The authors would like to thank Dr. Masoud Raei Deheghi for their Cooperation in Preparing and Writing this research.

Author contributions:

Mahsa Khajeh: Conceptualization, Methodology, Formal analysis, Investigation, Resources, Writing - Original Draft , Writing - Review & Editing.

Masoud Raei Deheghi: Conceptualization, Methodology, Data Curation, Supervision, Project administration.

Alireza Ansari Mahyari: Data Curation, Supervision

Competing interests: The authors declare that they have no competing interests.

Citation:

Khajeh, Mahsa , Masoud Raei Deheghi & Alireza Ansari Mahyari. "Obligation to International Cooperation in The Event of Disasters" *Journal of Legal Research* 22, no. 55 (December 6, 2023): 49-80.

Extended Abstract

The reality of the human world has been shaped by Natural and human made disasters. Despite the progress made, not only the effects of disasters have not been reduced, but have made the conditions more complicated, and have caused many material and mental destructive effects on the entire earth, especially on humans. The Covid-19 is an example of this fact. Since the unilateral actions of states in the face of disasters have not had significant achievements; it is hard to claim that the international community has come up with a common strategy in this field. In such a situation, increasingly the need for support is felt. This support requires cooperation, convergence and international solidarity. Some international conventions and drafts, both specifically and generally, in addition to supporting people affected by disasters, its also mentioned the issue of commitment to cooperation during disasters. General international documents such as; The United Nations Charter, environmental documents, covenants, etc., deal with the issue of obligation to cooperation in various fields which are mentioned in detail in the text. Therefore, to answer this question, whether the obligation to cooperation can be considered as one of the basic human rights or not? It is necessary to check other international documents as well. For example; regarding various disasters such as earthquakes, floods, tsunamis, and epidemics that turned into huge crises, International institutions such as the Security Council and the General Assembly approved resolutions, which shows the importance of obligation to cooperation. This type of obligation can also be raised in the face of terrorist acts, countering impunity. In its resolutions, the Security Council considers the prevention of the outbreak of AIDS as a necessity and In order to achieve such a thing, it requires countries to cooperate. The famous resolution of the General Assembly regarding the covid-19 shows the seriousness and danger of this disease. Also, the General Assembly recognized that this epidemic requires a global response which renew unity, solidarity and multilateral cooperation. Referring to the resolution of the General Assembly, the Security Council has emphasized more national, regional and international cooperation and solidarity to fight this pandemic. The approval of Security Council Resolution 2565, which was based on the obligation of states to cooperation, it was accompanied by the support of 112 states, especially the acceptance of 15 members of the Security Council. The International Law Commission is also considered as one of the other international institutions which started its efforts to develop support for people affected by disasters since 2007. Therefore, Draft articles on the Protection of persons in the event of disasters has also explained solutions that people affected by disasters can live in a dignified way. The draft articles of 2016 partially reflect customary international law. However, the commission recommended to the General Assembly to codify a convention related to the protection of persons in the event of disasters, but it can be claimed that the approach of the commission regarding

the above draft reflects international laws. The draft articles provide a comprehensive set of legal obligations that guide the behavior of states and other international beneficiaries during the disasters. For this reason, the introduction of the draft states "the basic value of solidarity and international cooperation" and it describes them as the key concepts underlying the draft. According to Article 7 of the draft obligation to cooperation between states, it is evaluated for the protection of persons. In such a way that; states should increase their cooperation with the United Nations and other assistance actors. In order to increase cooperation and facilitate immediate assistance, articles 15 and 16 of the draft adopted measures in this regard. Also, Article 8 of the draft specifies the forms of cooperation that are similarly described in other international documents such as the ASEAN Declaration. From article 10 onwards of the draft, how to protection persons by the affected states and other assistance institutions is discussed. Of course, the essential role of the affected state in this matter should not be ignored. The main purpose of this research is show the nature of the obligation to cooperation through various international documents, especially during disasters. According to the human rights approach of the International Law Commission; the obligation of states to cooperate with each other is considered as a fundamental right in the form of the third generation of human rights. In fact, the International Law Commission, with such literature and perspective, seeks to establish the position of commitment to international cooperation, especially during disasters. In fact, the International Law Commission, seeks to establish the position of commitment to international cooperation, especially during disasters with such literature and perspective. On the other hand, the compulsory aspect of the obligation to cooperation for states in the draft of commission has caused the nature of this type of commitment to go beyond the nature of the right of solidarity and become hard law.

Finally, there are challenges to establish the position of commitment to cooperation that the Commission used all its efforts to development and institutionalization cooperation as an *erga omnes*. Therefore, the obligation to cooperation in order to deal with damages effects, whether it is in the form of a treaty process or customary, is a legal strategy which was noticed by the commission. This means, with the evolutions that the commitment to cooperation has faced, this obligation has changed from a mere moral obligation to a legal obligation; which can provide a basis of solidarity. For this reason, the role of the private sector should not be denied in cooperation with states. In other words, states need to cooperate with private sector with the expansion of the private sector in the current system. Although the main task of protecting persons is the responsibility of states; But it is not enough. In this case, not only creates international responsibility of states for violating of such an obligation but It is the same for other actors who had the ability to help and cooperate but did not cooperate.

تعهد به همکاری بین‌المللی در زمان وقوع بلایا

مهسا خواجه^۱، مسعود راعی دهقی^{۲*}، علیرضا انصاری مهباری^۳

۱. دانشجوی دکتری حقوق بین‌الملل، دانشکده حقوق، واحد نجف‌آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف‌آباد، ایران.

Email: mahsakhajeh1372@gmail.com

۲. استاد، گروه حقوق، دانشکده حقوق، واحد نجف‌آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف‌آباد، ایران.

Email: masoudraei@phu.iaun.ac.ir *نویسنده مسئول:

۳. استادیار، گروه حقوق، دانشکده حقوق، واحد نجف‌آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف‌آباد، ایران.

Email: alirezaansari@phu.iaun.ac.ir

چکیده:

واقعیت جهان آن است که عاری از بلایای طبیعی و غیرطبیعی نیست. با وقوع بلایا، آثار مخرب مادی و معنوی زیادی بر کل کره خاکی و به‌ویژه انسان‌ها وارد می‌شود. در چنین شرایطی نیاز به حمایت به‌طور فزاینده احساس می‌شود. این حمایت به نوعی نیاز به همکاری، هم‌گرایی و هم‌بستگی بین‌المللی دارد. سؤال اصلی این است که آیا می‌توان تعهد به همکاری را در زمره حقوق بنیادین بشر تلقی کرد؟ آنچه فرضیه این تحقیق را شکل می‌دهد این است که تعهد به همکاری بین‌المللی در زمان وقوع بلایا به دلایل متعددی از جمله؛ نیاز مبرم به حمایت حداکثری، جزء حقوق بنیادین بشر می‌باشد. از مهم‌ترین یافته‌های تحقیق آن است که این تعهد یک تعهد عام‌الشمولی است که اگرچه منحصر به زمان وقوع بلایا نیست، اما در زمان وقوع چنین مخاطره‌هایی برای همه الزام‌آور خواهد بود. می‌توان ادعا کرد، در سایر حوزه‌ها که فارغ از بلایا می‌باشند همچون حمایت حداکثری از حقوق بنیادین بشر چنین تعهدی می‌تواند وجود داشته

کپی‌رایت و مجوز دسترسی آزاد:

کپی‌رایت مقاله در مجله پژوهش‌های حقوقی نزد نویسنده (ها) حفظ می‌شود. کلیه مقالاتی که در مجله پژوهش‌های حقوقی منتشر می‌شوند با دسترسی آزاد هستند. مقالات تحت شرایط مجوز 4.0 Creative Commons Attribution Non-Commercial License منتشر می‌شوند که اجازه استفاده، توزیع و تولید مثل در هر رسانه‌ای را می‌دهد، به شرط آنکه به مقاله استناد شود. جهت اطلاعات بیشتر می‌توانید به صفحه سیاست‌های دسترسی آزاد نشریه مراجعه کنید.

پژوهشکده حقوق

نوع مقاله:

پژوهشی

DOI:

10.48300/JLR.2022.345764.2077

تاریخ دریافت:

۱۵ اردیبهشت ۱۴۰۱

تاریخ پذیرش:

۲۰ تیر ۱۴۰۱

تاریخ انتشار:

۱۵ آذر ۱۴۰۲

باشد. چنانچه در برابر اقدامات تروریستی، مقابله با بی‌کیفری و بی‌سزایی نیز این نوع تعهد می‌تواند مطرح باشد.

کلیدواژه‌ها:

بلایا، تعهد به همکاری بین‌المللی، هم‌بستگی بین‌المللی، حقوق نرم، حقوق سخت.

برگرفته از رساله دکتری با عنوان «تحلیل جایگاه تعهد به همکاری بین‌المللی دولت‌ها در زمان وقوع بلایا»، دانشگاه آزاد اسلامی واحد نجف آباد، دانشکده حقوق.

حامی مالی:

این مقاله هیچ حامی مالی ندارد.

سپاسگزاری و قدردانی:

بدین وسیله از جناب آقای دکتر مسعود راعی دهقی بابت همکاری در تهیه و نگارش این پژوهش سپاسگزاری می‌شود.

مشارکت نویسندگان:

مهسا خواجه: مفهوم سازی، روش‌شناسی، تحلیل، تحقیق و بررسی، منابع، نوشتن - پیش‌نویس اصلی، نوشتن - بررسی و ویرایش.

مسعود راعی دهقی: مفهوم سازی، روش‌شناسی، نظارت بر داده‌ها، نظارت، مدیریت پروژه.

علیرضا انصاری مهبیاری: نظارت بر داده‌ها، نظارت.

تعارض منافع:

بنابر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارد.

استاددهی:

خواجه، مهسا، مسعود راعی دهقی و علیرضا انصاری مهبیاری. «تعهد به همکاری بین‌المللی در زمان وقوع بلایا». مجله پژوهش‌های حقوقی، ۲۲، ش. ۵۵ (۱۵ آذر ۱۴۰۲): ۴۹-۸۰.

مقدمه

یکی از مسائلی که بشر از ابتدای خلقت با آن درگیر بوده است وقوع بلایایی است که روز به روز سخت‌تر شده‌اند. علی‌رغم پیشرفت‌های به‌دست آمده در زمینه دانش و تکنولوژی آثار بلایا چه با منشأ طبیعی^۱ و چه به دست بشر^۲ نه‌تنها کاسته نشده بلکه اوضاع را وخیم‌تر کرده است. از طرف دیگر اقدامات یک‌جانبه دولت‌ها در مواجهه با بلایا دستاورد قابل توجهی به همراه نداشته است. به همین دلیل راهبردهای جامعه جهانی برای کاهش آثار بلایا امکان‌پذیر نخواهد بود مگر با همکاری و تعاملات بین‌المللی در برابر وقوع بلایا. همین امر موجب گردیده است برخی کنوانسیون‌ها و پیش‌نویس‌ها راهکارهایی تبیین کنند تا افراد آسیب‌دیده از بحران و بلایای طبیعی بتوانند به صورت وارسته زندگی کنند.^۳ فراوانی و شدت بلایای طبیعی مانند تغییرات اقلیمی منجر به افزایش خسارات انسانی و اقتصادی می‌گردد، به‌طور نامتناسبی کشورهای کم‌درآمد را تحت تأثیر قرار می‌دهد و بیشترین تلفات، به مردم فقیر تحمیل می‌شود.^۴ سالانه ۵۲۰ میلیارد دلار آمریکا میانگین از دست دادن رفاه ناشی از بلایای طبیعی می‌باشد.^۵ از سوی دیگر صیانت از حقوق بشر از بنیادی‌ترین مبانی حقوق انسان‌ها و تعهدات کشورها محسوب می‌شود. در اکثر اسناد بین‌المللی اعم از حقوق بین‌الملل عام و حقوق بشر از جمله، منشور سازمان ملل متحد و منشور بین‌المللی حقوق بشر (اعلامیه جهانی حقوق بشر، میثاق حقوق مدنی - سیاسی و میثاق حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی) به این مسأله پرداخته شده است.^۶ نتیجه صیانت از حقوق بشر آن است که هیچ‌یک از اعضای آنها امکان نقض تعهدات خود را نداشته باشند و همچنین همکاری کشورها در ترویج و ارتقای چنین حقوقی از اهداف اولیه و مهم این اسناد قلمداد شده است. حتی کشورهای غیرعضو نیز نمی‌توانند به بهانه عدم عضویت‌شان در این اسناد این حقوق را نقض نمایند. درحالی‌که بسیاری از حقوق افراد با نقض اسناد حقوق بشری در معرض خطر قرار می‌گیرند. در چنین شرایطی برای جلوگیری

1. Natural disasters.

2. Human made disasters.

۳. آرزو قلیپور، «مدیریت بلایای طبیعی در جمهوری اسلامی ایران و همکاری‌های منطقه‌ای بین‌المللی»، فصلنامه سیاست (۱۳۹۵)، ۵۱-۵۲.

4. UNDRR, GAR, (2019), 356.

5. Stephane Hallegatte et al., *Unbreakable (2017), "Building the Resilience of the Poor in the Face of Natural Disasters, Climate Change and Development Series"* (Washington DC, USA: World Bank Group, 2017), 87, <https://open.knowledge.worldbank.org/handle/10986/25335>.

۶. امیر مقامی و علی‌اکبر ندوشن، «ارزیابی حقوقی تحریم‌های آمریکا علیه ایران در همه‌گیری جهانی کووید ۱۹»، مجله حقوق اسلامی ۶۴ (۱۳۹۹)، ۵۳-۵۴.

از نقض آنها توسط کشورهای که عضو اسناد بین‌المللی نیستند، کمیته حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی به انحای مختلفی به تعهد هر دولت در ارتباط با میثاق اشاره نموده است که همه کشورها ملزم به ترویج و ارتقای حقوق بشر موجود در منشور ملل متحد هستند.^۷

با توجه به چالش‌های فراروی تعهد به همکاری، این موضوع به عنوان یک تعهد معاهده‌ای و حتی فرامعاهده‌ای مورد توجه کمیسیون حقوق بین‌الملل قرار گرفت. هرچند در این مسیر موانع زیادی ممکن است وجود داشته باشد؛ اما بدون چنین نگاهی هم قطعاً مشکلات فراوانی روبه‌روی انسان‌ها خواهد بود. بر این اساس کمیسیون حقوق بین‌الملل برای رفع این معضل و همچنین توسعه و نهادینه کردن همکاری در میان جوامع تلاش‌های زیادی کرد که در نهایت منجر به تصویب پیش‌نویس حمایت از اشخاص در زمان وقوع بلایا^۸ ۲۰۱۶ شد. کمیسیون با انتخاب آقای ادوارد والنسیا اوسپینا^۹ به عنوان گزارشگر ویژه^{۱۰} کار خود را برای توسعه حقوق بین‌الملل در زمینه حمایت از اشخاص در زمان وقوع بلایا از سال ۲۰۰۷ آغاز کرد. به این ترتیب اصول مهم هم‌بستگی و همکاری از رنج انسان‌هایی نشأت گرفته است که در زمان وقوع بلایا با آن روبه‌رو شدند و مأموریت کمیسیون حقوق بین‌الملل نیز آن بوده است که آیینۀ تمام‌نمای این رنج تاریخی باشد.^{۱۱}

۱ - مفهوم همکاری و هم‌بستگی

عبارت تعهد به همکاری از اصطلاح حقوق هم‌زیستی مسالمت‌آمیز در حال گذر است و با این ویژگی که تعهد کشورها به همکاری با یکدیگر است، توصیف می‌شود. اعلامیه اصول حقوق بین‌الملل در روابط دوستانه و همکاری میان کشورها بر اساس منشور ملل متحد یک‌سری اقدامات هماهنگ داوطلبانه دو یا چند کشور را به‌عنوان همکاری بیان می‌نماید که در حد یک مفهوم اخلاقی است. این همکاری با در نظر گرفتن یک هدف خاص، نشانگر تلاش دولت‌ها به‌صورت اقدام مشترک است در جایی که فعالیت یک کشور واحد به نتیجه نخواهد رسید. به همین سبب هدف از همکاری در حالتی که به‌منظور افزایش رفاه اجتماعی جامعه جهانی باشد در مقایسه با همکاری برای شروع یک جنگ از ارزش ذاتی برخوردار است.^{۱۲} ماده ۱ منشور و به‌طور خاص فصل نهم منشور برای حل مسائل بین‌المللی گوناگون، همکاری

7. ICESCR, General comment No. 2, 1990, para.8

8. Draft articles on the protection of persons in the event of disasters

9. Mr. Eduardo Valencia-Ospina

10. Special rapporteur

11. A/CN.4/615, para.50

12. Rüdiger Wolfrum, *Solidarity: A Structural Principle of International Law* (Max Planck Encyclopedia

بین‌المللی را به‌عنوان یکی از اهداف اصلی ملل متحد اعلام کرده است. ویژگی اصلی چنین همکاری بین‌المللی تعهد دولت‌ها به همکاری با یکدیگر است. اصولاً مفهوم همکاری بر «مسئولیت مشترک» رشد و نمو یافته است؛ بنابراین وظیفه همکاری به معنای الزام به انجام اقدامات هماهنگ برای دستیابی به هدفی است که منشور مدنظر دارد.^{۱۳} همکاری و حق هم‌بستگی ترجمان مفهوم «برادری» در حقوق بشر و هدف آنها نیل به اهداف جمعی جامعه بشری فارغ از تعلقات جانبی آنان است. به عبارت بهتر، همکاری بین‌المللی فرصتی برای تأکید بر تعهدات فراسرزمینی دولت‌ها در مقوله حقوق بشر و مسؤولیت مشترک آنها است.^{۱۴}

همان‌طور که ذکر شد انسان‌ها همواره درگیر بلایا و آثار آن بوده‌اند. لذا اعتقاد به ارزش انسان‌ها که در مقدمه منشور ملل متحد بیان شده است، انگیزه اصلی جامعه جهانی برای کمک‌های بشردوستانه گردید. مفهوم هم‌بستگی بین‌المللی که اغلب به دنبال موارد اضطراری عمده برانگیخته می‌شود و به‌عنوان احساس مسؤولیت نسبت به افراد مطرح می‌شود ریشه در اصول اخلاقی منشور دارد.^{۱۵}

از اصل هم‌بستگی به‌عنوان اصلی نوپا یاد می‌شود که نخستین بار در قرن نوزدهم، از سوی «امیل دورکیم»^{۱۶} واکاوی شده است. این مفهوم به روابط متقابل میان دولت‌ها و اعضای جامعه اشاره دارد و در مقابل مفهوم فردگرایی است که مبین روابط مشترکی می‌باشد که در آن مجموعه‌ای از تعهدات اخلاقی و سیاسی قابل ملاحظه است.^{۱۷} در عرصه حقوق به‌طور عام، هم‌بستگی صرف وابستگی متقابل نیست بلکه به معنای ایجاد انسجام و هماهنگی میان منافع، مقاصد و اقدامات است.^{۱۸} به معنای گسترده‌تر هم‌بستگی مشارکت مسؤولیت‌ها و منافع کشورها است که توسط مفهوم همکاری به هم پیوند خورده است. اگرچه، رابطه بین هم‌بستگی و همکاری بین‌المللی جداناپذیر است و همکاری بین‌المللی به‌عنوان وسیله اصلی برای دستیابی به اهداف جمعی و اتخاذ منافع است؛^{۱۹} اما برخی حقوق‌دانان معتقدند

of Public International Law, 2010), 1-2.

۱۳. مصطفی میرمحمدی و جلال صادقی، «حقوق همبستگی و همبستگی بین‌المللی: چالش‌های فرارو و آخرین تحولات»، فصلنامه پژوهش حقوق عمومی ۴۹ (۱۳۹۴)، ۱۱۴.

14. A/HRC/12/27, 2009: 5

15. A/45/587, para.5

16. David Emile Durkheim

17. Rudiger Wolfrum, Edited by Hestermeyer Holger, *Coexistence, Cooperation and Solidarity* (Leiden, Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2012), 49.

۱۸. باقر انصاری، «مبانی حقوق همبستگی»، فصلنامه حقوق (۱۳۹۰)، ۲۳.

19. A/HRC/12/27, (2009), 6.

همکاری بین‌المللی را باید از اصطلاحات دیگر همچون هم‌بستگی متمایز کرد چراکه واژه اخیر به نوعی آمادگی برای همکاری و ایجاد منافع مشترک یا ارتقای ارزش‌های همگانی و مشترک می‌باشد. هم‌بستگی باعث ایجاد یک سیستم هم‌افزایی در جهت پیشبرد همکاری می‌شود که در نتیجه عدالت و منافع عمومی با سیاست‌هایی که به نفع همه ملت‌ها می‌باشد، بهتر تأمین می‌گردد.^{۲۰} در این میان نقش سازمان‌های بین‌المللی که نمایانگر تأسیس و نهادینه شدن وظیفه همکاری در حوزه فعالیت آنهاست انکارناپذیر است. به‌عنوان مثال صندوق بین‌المللی توسعه کشاورزی، اتحادیه بین‌المللی ارتباط از راه دور، سازمان بهداشت جهانی برای تقویت توسعه کشورهای در حال توسعه اقدام کردند. این نقش در سخن برخی از مفسرین حقوقی به هم‌بستگی میان ملت‌ها تعبیر شده که ذاتاً امری مقدس است. بر این اساس آنچه از تعهد به همکاری و هم‌بستگی بین‌المللی مطرح است بیشتر جنبه حقوقی دارد تا اخلاقی.^{۲۱}

۲- بررسی اسناد بین‌المللی در زمینه تعهد به همکاری

۲-۱- اسناد عام در زمینه تعهد به همکاری

موضوع تعهد به همکاری در اسناد محیط زیستی بیشتر تبلور یافته است. اعلامیه‌هایی نظیر ریو و استکهلم در زمینه محیط زیست در اصول خود، اصل همکاری را مورد تأکید قرار داده‌اند. به‌عنوان مثال؛ اصل ۲۴ اعلامیه استکهلم ۱۹۷۲ برای حفاظت از محیط زیست کشورها را ملزم به همکاری کرده است و برای رسیدن به چنین هدفی، هر نوع همکاری اعم از همکاری به‌صورت دوجانبه، چندجانبه را که در جهت کنترل، جلوگیری، کاهش و یا از بین بردن آثار زیان‌بار محیط زیستی باشد را لازم شمرده است. اعلامیه ریو نیز مصوب ۱۹۹۲ در مورد مسائل محیط زیست و همچنین توسعه در اصل پنجم خود، به اصل همکاری اشاره می‌کند و همه کشورها را ملزم می‌دارد که برای رفع محرومیت‌ها و رفع احتیاجات انسانی اقدامات لازم را اتخاذ نمایند. بیانیه اجلاس جهانی توسعه پایدار معروف به بیانیه ژوهانسبورگ مصوب ۲۰۰۲^{۲۲} نیز برای توسعه انسانی و رسیدن به صلح و سعادت جهانی به اتحاد و تعهد به همکاری

20. R. St. J. MacDonald, "Solidarity in the Practice and Discourse of Public International Law", *Pace Int'l L* 8(1996), 257.

21. Bogdan BaBović, "The duty of States to cooperate with one another in accordance with The Charter", in *Milan Principles of International Law Concerning Friendly Relations and Cooperation*, ed. Šahović (Belgrade, Institute of International Politics and Economics, 1973), 289.

22. Earth Charter presented for consideration at 2002 General Assembly, World Summit on Sustainable Development (WSSD), (Johannesburg, South Africa). www.earthcharterinaction.org/.../2002%2011%20WSSD%20Report

اشاره می‌کند.^{۲۳}

در ماده ۱ اعلامیه حق بر توسعه می‌توان رویکرد کلی مبنی بر تعهد به همکاری در زمینه توسعه انسانی، اقتصادی، پیشرفت‌های اجتماعی، جلوگیری از تبعیض و همچنین رعایت حقوق بشر را یافت. اعتقاد به وجود چنین حقی برای انسان باعث می‌شود که برای دولت‌های متبوع آنها نیز حق توسعه قائل شد. این توسعه و پیشرفت تنها از طریق همکاری اجباری است که ایجاد می‌گردد.^{۲۴} برای توجیه تعهد حقوقی همکاری می‌توان از برخی اصول برجسته حقوق بین‌الملل مانند اصل حاکمیت استفاده کرد. بدین نحو که کمبود توسعه کشورهای در حال توسعه به دلیل فقدان بخشی از حاکمیت است که برای رفع چنین معضلی خواستار همکاری با کشورهای صنعتی هستند؛ بنابراین با توجه به این رویکرد، تصور همکاری بین‌المللی برای توسعه به عنوان ابزاری برای تأمین صلح قانع‌کننده است.^{۲۵}

اعلامیه هم‌بستگی با عنوان اجرای دهه اول ملل متحد برای از بین بردن فقر توسط قطعنامه مجمع عمومی^{۲۶}، به منظور ارتقای ثبات و پیشرفت اقتصادی بین‌المللی، رفاه عمومی ملت‌ها و همکاری بدون تبعیض که کشورها را ملزم به همکاری با یکدیگر می‌کند، به تصویب رسید. مطابق این اعلامیه، حق هم‌بستگی اگرچه وظیفه اضافی را به دولت‌ها تحمیل نمی‌کند اما اگر در سطح جهانی مشکلاتی از جمله فجایع طبیعی یا ساخت دست بشر، عدم امنیت غذایی یا دسترسی به آب سالم و تغییرات آب و هوایی به وجود آید که یک کشور قادر به حل آنها نیست، همه تابعان حقوق بین‌الملل را ملزم می‌کند که زمینه را برای تحقق همه حقوق بشر به‌وسیله همکاری فراهم کنند^{۲۷}؛ بنابراین، احترام به توافق‌نامه‌های بین‌المللی و بالا رفتن آگاهی دولت‌ها نسبت به هم‌بستگی نیاز به ایجاد همکاری دارد که موجبات هم‌بستگی را در بیشتر مسائلی که دغدغه جهانی هستند فراهم کند.^{۲۸} به همین سبب، برخی از کارشناسان مانند، اوکافور^{۲۹}، اطمینان دارند حق هم‌بستگی بین‌المللی در عمل و نظرات کشورها وجود دارد که موجب شده است کشورهای عضو سازمان ملل اخیراً «همه‌گیری کرونا و ویروس را یک بلیه بین‌المللی تشخیص دهند

۲۳. سعیده پیربدایی، «تحلیل مفهوم و الزامات توسعه پایدار در سند ژوهانسبورگ و تأثیر آن بر قوانین زیست‌محیطی کشور»، (مقاله ارائه شده در دومین کنفرانس ملی حقوق در چشم‌انداز ۱۴۰۴، رشت، ۲۷ مرداد ۱۳۹۹)، ۱۰-۱۲.

24. GA/RES/41/128.1986

25. Wolfrum, Coexistence, Cooperation and Solidarity, op.cit., 7-8.

26. A/RES/60/209, 2006

27. Askary Pouria & Farzad Fallah, "The Right to International Solidarity and Humanitarian Assistance in the Era of covid-19 Pandemic", *journal of international humanitarian legal studies* 11(2020), 6.

۲۸. میرمحمدی و صادقی، پیشین، ۱۱۲.

29. Obiora Okafor

که نیاز به واکنش جهانی مبتنی بر وحدت، هم‌بستگی و همکاری چندجانبه دارد»^{۳۰}؛ اما برخی دیگر معتقدند گرچه هم‌بستگی برای مشروعیت حقوق بین‌الملل لازم است اما خلاف آنچه همه می‌پندارند از نظر حقوقی هنجار نیست و نباید هم‌بستگی را به عنوان اصل حقوق بین‌الملل در نظر گرفت.^{۳۱} این در حالی است که رودی محمد رزقی^{۳۲} به عنوان گزارشگر ویژه کمیسیون حقوق بشر برای آنکه نسبت به همکاری و هم‌بستگی بین‌المللی توجه بیشتری شود، به مدت سه سال گزارش‌هایی از چالش‌هایی که در زمینه حقوق بشر و هم‌بستگی بین‌المللی وجود داشت تهیه کرد. تعدادی از مصادیق حقوق نسل سوم از جمله حق دریافت کمک‌های بشردوستانه در زمان بلایا در گزارش‌های وی مورد اشاره قرار می‌گیرد؛ بنابراین چالش‌هایی که در زمینه بلایا هستند با همکاری که منتج به هم‌بستگی خواهد شد تبدیل به فرصتی می‌شوند که نه تنها دولت‌ها را بلکه افراد، بخش خصوصی و دیگر تأثیرگذاران جامعه را درگیر می‌کند.^{۳۳} در واقع هم‌بستگی با تعابیر مختلف مانند مسؤلیت مشترک در کنوانسیون منع نسل‌زدایی و مسؤلیت برای حمایت یا با مفهوم برادری در حقوق بشر و حقوق بشردوستانه قابل مشاهده است. همین مسأله باعث می‌شود که مکزیک از قربانیان نسل‌زدایی در رواندا و بوسنی حمایت کند^{۳۴} یا کشوری مانند گامبیا برای حمایت از گروه روهینگی در برابر نسل‌زدایی میانمار از دیوان بین‌الملل دادگستری تقاضای دستور موقت کند.^{۳۵} این‌گونه حق هم‌بستگی بین‌المللی حقی بشری است که با جهانی شدن هر بحرانی بر سایر دولت‌ها تأثیر می‌گذارد^{۳۶} و موجب برخورداری هر فردی از این حق خواهد شد که به‌طور عادلانه و منصفانه از منافع زیستی در جامعه بین‌المللی بهره‌مند گردند.^{۳۷}

۲-۲- اسناد خاص بین‌المللی در زمینه تعهد به همکاری

عمر بلایای طبیعی به اندازه تاریخ زندگی اجتماعی بشر و طبیعت است. بلایایی مانند زلزله، سونامی، سیل، آتش‌فشان، طوفان، خشک‌سالی و بیماری‌های مسری‌ای که منشأ آنها طبیعی یا غیرطبیعی بوده

30. A/HRC/38/40, 2018: 5

31. Kostiantyn Gorobets, "Solidarity as a Practical Reason: Grounding the Authority of International Law, *Netherlands International Law Review* 69(2022), 2-4.

32. Rudi Muhammad Rizki

33. A/HRC/15/32, 2010: 6-57

34. Wolfrum, *Solidarity: A Structural Principle of International Law*, op. cit., 86-87.

35. Icj report, *Gambia v. Myanmar* 2020: paras 3-6.

۳۶. نک به:

Alston Philip, "A Third Generation of Solidarity Rights Progressive Development or Obfuscation of International Human Rights Law?" *Netherlands International Law Review* 29(1982), 307-322.

37. A/HRC/AC/8/2011: 2

است، اساساً حقوق بنیادین انسان‌ها را نشانه می‌گیرد و موجب به خطر افتادن سلامت و حیاتشان خواهد شد. در همین راستا می‌توان گفت در مواردی که مدیریت این بحران‌ها از توان یک کشور به تنهایی خارج است باید همه کشورهای در حد توان، کشور گرفتار بحران را کمک کنند.^{۳۸}

برای تسهیل کمک‌رسانی و اجرای تعهد به همکاری، کنوانسیون تأسیس یک اتحادیه بین‌المللی امداد در سال ۱۹۲۷ در مقدمه خود کشورهای هم‌پیمان را به کمک‌رسانی به یکدیگر در زمان بروز حوادث و تشریک مساعی از طریق افزایش امداد بین‌المللی موظف می‌داند.^{۳۹} البته این اتحادیه هرگز نتوانست وعده‌هایش را تحقق بخشد و با فروپاشی نظام جامعه ملل از میان رفت.

کمک‌های متقابل در بلایای طبیعی در اعلامیه ۱۹۷۶ آسه آن^{۴۰} نیز مورد توجه قرار گرفت که در این مورد اِشعار می‌دارد «کشورهای عضو باید، در چهارچوب توانایی‌ها، در بهبود راه‌های ارتباطی بین خود در مورد اعلام خطر بلایا، تبادل متخصص و کارآموز، تبادل اطلاعات و اسناد، اعطای منابع پزشکی، خدمات و کمک‌های امدادی همکاری نمایند.»^{۴۱}

فدراسیون بین‌المللی صلیب سرخ و هلال احمر در سال ۲۰۰۰ پروژه‌ای را تحت عنوان «حقوق بین‌الملل در زمینه واکنش به حوادث» آغاز کرد. در این طرح به گردآوری و تجزیه و تحلیل اسناد حقوقی بین‌المللی موجود مربوط به کمک‌رسانی به هنگام بروز حوادث پرداخته شده است.^{۴۲}

اعلامیه هیوگو^{۴۳} (۲۰۰۵) نیز با توجه به اهمیت همکاری بین‌المللی، هم‌بستگی و همچنین حکمرانی خوب، به کاهش تلفات انسانی در سرتاسر جهان اشاره می‌کند.^{۴۴} در مورد بیماری‌های مسری، مانند ویروس ایدز، ابولا، سارس، کرونا و ... نیز از بلایایی هستند که ضرورت جدی و گسترده همکاری را به دنبال داشتند. به‌عنوان مثال، بیماری ایدز به عنوان یک بیماری مسری و همه‌گیر در جهان شناخته می‌شود. همکاری‌های میان شورای امنیت، مجمع عمومی و سازمان بهداشت جهانی، منجر به صدور قطعنامه‌هایی در این زمینه گردید؛ که شیوع بیماری‌های مسری را مستقیماً بر صلح و امنیت

۳۸. علیرضا معینیان و دیگران، «بررسی بلایای طبیعی از نگاه حقوق بین‌الملل؛ مطالعه موردی ایران»، فصلنامه نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی ۱۲، ۱(۱۳۹۸)، ۴۵۷.

39. Convention on establishing an International Relief Union 1927.

40. Association of Southeast Asian Nations (Agreement On Disaster Management And Emergency Response)

41. ASEAN Documents Series 1976.

42. International Federation of Red Cross and Red Crescent societies, International Disaster Response laws, principles, and practice: reflections, prospects and challenges (2003).

43. Hyogo Declaration

44. A/CONF.206/6 and Corr.1, chap. I, resolution 1, fifth preambular paragraph.

بین‌المللی تأثیرگذار می‌دانند. هدف این‌گونه از اسناد صرفاً یک موضوع یا مخاطب خاص نیست، بلکه حل‌وفصل موضوعی که در حال گسترش باشد و شیوع آن، فاجعه‌ای علیه صلح و امنیت باشد، از اهداف کلی شورای امنیت محسوب می‌گردد.^{۴۵} قطعنامه ۱۳۰۸ در ۱۷ جولای ۲۰۰۰ و قطعنامه ۱۹۸۳ در ۷ ژوئن ۲۰۱۱ از اولین اقدام‌های شورای امنیت در خصوص سلامت همگانی در راستای حفظ امنیت بین‌المللی است. شورا در خصوص پیشگیری از شیوع بیماری ایدز در قطعنامه ۱۳۰۸ دستورالعمل‌هایی را مورد تأکید قرار می‌دهد.^{۴۶} در قطعنامه ۱۹۸۳ هم شورا ویروس ایدز را یک نوع اپیدمی معرفی می‌کند؛ که بیش از شصت میلیون انسان به آن مبتلا هستند، بیش از بیست میلیون نفر فوت کردند و همچنین بیش از شانزده میلیون کودک درگیر این ویروس هستند. ضمن یادآوری خطر این ویروس برای صلح و امنیت بین‌المللی، در پاراگراف ده آن، شورا از کشورهای عضو می‌خواهد که به همکاری مستمر میان خود برای توسعه و تحقق پیشگیری از ویروس ایدز ادامه دهند و نهادهای ملی را تشویق به درمان، مراقبت و پشتیبانی می‌کند.^{۴۷}

قطعنامه ۲۱۷۷ مصوب ۱۸ سپتامبر ۲۰۱۴، دومین اقدام شورای امنیت در پاسخ به بحران بیماری ابولا بود. شورا مجدداً با بیان اینکه مسؤولیت اصلی برای حفظ صلح و امنیت بین‌المللی را دارد، شیوع بیماری ابولا در آفریقای جنوبی بالأخص در کشورهای لیبریا، گینه، سیرالئون همچنین نیجریه را نگران‌کننده توصیف می‌کند. علاوه‌براین، بیماری ابولا نه‌تنها تهدید علیه صلح و امنیت بین‌المللی است بلکه موجب تضعیف ثبات کشورهای متأثر از بیماری است. همین امر موجب بروز تنش‌های اجتماعی، ناآرامی‌های مدنی و سیاسی خواهد شد.^{۴۸}

قطعنامه معروف مجمع عمومی در رابطه با همه‌گیری کرونا ویروس نشان از جدی و خطرناک بودن این بیماری است.^{۴۹} همچنین مجمع عمومی تشخیص داد که این همه‌گیری، واکنش جهانی را می‌طلبد که نیاز به وحدت، هم‌بستگی میان کشورها و تجدید همکاری چندجانبه دارد. شورای امنیت نیز با اشاره به قطعنامه مجمع عمومی، به همکاری و هم‌بستگی بیشتر ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی برای مبارزه با این همه‌گیری تأکید کرده است. قطعنامه ۲۵۳۲ که اولین اقدام شورای امنیت در زمینه مبارزه با کرونا

۴۵. علی رودباری، «ارزیابی قطعنامه ۲۵۶۵ شورای امنیت در مقابله با کووید ۱۹»، دسترسی در ۱۲/۲۳/۱۳۹۹، <https://unstudies.ir/iauns-forum>

46. S/RES/1308, 2000.

47. S/RES/1983, 2011.

48. S/RES/2177, 2014.

49. A/RES/74/270, 2020.

است، به مسأله به خطر افتادن صلح و امنیت بین‌المللی در صورت ادامه‌دار شدن این وضعیت می‌پردازد. البته در این مورد اقدامات لازم بر اساس فصل هفتم منشور هم اتخاذ نگردیده است.^{۵۰}

دومین اقدام شورای امنیت، صدور قطعنامه ۲۵۶۵ بود. این قطعنامه که مبتنی بر تعهد کشورها به همکاری است؛ به ابتکار کشور انگلستان که هم‌زمان ریاست ماهانه شورا را عهده دارد به رأی گذاشته شد. شورا در این سند خاطر نشان می‌کند که مخاصمات مسلحانه همه‌گیری را تشدید می‌کند؛ بنابراین از کشورهای درگیر مخاصمه مسلحانه تقاضای آتش‌بس و اجازه ارسال واکسن دارد. در نهایت با حمایت ۱۱۲ کشور و موافقت ۱۵ عضو شورای امنیت با این سند، اتخاذ اقدامات هماهنگ، فراگیر، جامع و جهانی برای مبارزه با این بلایا مجدداً مورد توجه قرار گرفت. حمایت کشورها، این قطعنامه را در میان قطعنامه‌هایی که در مورد بیماری‌های اپیدمیک صادر می‌شوند، در رده دوم قرار داد. قبل از آن و در رتبه اول؛ قطعنامه ۲۱۷۷ راجع به ابولا است که ۱۳۴ کشور از آن حمایت کردند.^{۵۱}

تکلیف کلی به همکاری به عنوان یک اصل حقوق بین‌الملل در اسناد متعدد بین‌المللی تثبیت شده است. در مواد ۵۵ و ۵۶ منشور ملل متحد، در امور مختلف کلیه اعضای ملل متحد را متعهد به همکاری می‌دانند و دولت‌ها مکلف به همکاری با یکدیگر، فارغ از تفاوت در نظام سیاسی، اقتصادی و اجتماعی‌شان هستند.^{۵۲} در رابطه با تعهدات حقوق بشری که کشورها پذیرفتند نیز همکاری امر ویژه‌ای است که در میثاق حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی آشکارا به عنوان ابزاری که در تحقق حقوق مندرج در میثاق مؤثر خواهد بود، مطرح می‌گردد.^{۵۳} در تفاسیر کلی کمیته حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی نیز اجرای حقوقی که در میثاق بیان شده از جمله همکاری بین‌المللی مورد تأیید قرار گرفته است.^{۵۴} در قطعنامه ۴۶/۱۸۲، در زمینه کمک‌های امدادی در بلایا به توانایی واکنش بسیاری از کشورها اشاره می‌کند که میزان و شدت بلایا در برخی از کشورها فراتر از توانایی آنها برای مقابله با آن رویداد است؛ به همین دلیل همکاری بین‌المللی با توجه به مقررات حقوق بین‌المللی و حقوق ملی، برای پاسخ

50. S/RES/2532.

51. S/RES/2565, 2021

52. A/RES/2625/1970: para 1

53. Arts. 11, 15, 22 and 23.

۵۴. نک به:

General comments No. 2 (E/1990/23-E/C.12/1990/3, annex III), No. 3 (E/1991/23 E/C.12/1990/8, annex III), No. 7 (E/1998/22-E/C.12/1997/10, annex IV), No. 14 (E/2001/22-E/C.12/2000/21) and No. 15 (E/2003/22-E/C.12/2002/13, annex IV).

به چنین وضعیتی بسیار مهم است.^{۵۵} کشورها مسؤول اولیه برقراری همکاری‌های بین‌المللی برای پیشگیری از بلایا و کاهش بلایا در نظر گرفته شدند. البته که همکاری نباید به گونه‌ای تفسیر شود که موجب کاهش نقش اولیه دولت متأثر گردد. به عبارتی اصل همکاری به عنوان مکمل تکلیف مقامات دولت متأثر تلقی می‌شود.^{۵۶} از همین قرار، موضوع حمایت از اشخاص در زمان بلایا در سال ۲۰۰۷ در دستور کار کمیسیون حقوق بین‌الملل قرار گرفت و با آقای والنسیا اوسپینا به عنوان گزارشگر ویژه به این موضوع رسیدگی کردند.^{۵۷} پیش‌نویس مواد ۲۰۱۶ تا حدی حقوق بین‌الملل عرفی را نشان می‌دهد. هر چند کمیسیون تصمیم گرفت صرفاً به مجمع عمومی برای تدوین کنوانسیون در رابطه با حمایت از اشخاص در زمان بلایا توصیه کند^{۵۸}، اما می‌توان ادعا کرد که رویکرد کمیسیون در مورد پیش‌نویس مذکور منعکس‌کننده قوانین بین‌المللی است. پیش‌نویس، در مقدمه خود ماده ۱۳ منشور ملل متحد را که حاوی عناصر توسعه تدریجی است مورد تأکید قرار می‌دهد. آقای سینهو یی^{۵۹}؛ به عنوان گزارشگر ویژه سازمان حقوقی مشورتی آسیایی-آفریقایی^{۶۰}، آنچه مورد نظر کمیسیون در ارتباط با عرفی بودن مواد پیش‌نویس است را تحت عنوان «رویکرد سخت‌گیرانه» مطرح می‌کند.^{۶۱}

پیش‌نویس مواد کمیسیون، مجموعه‌ای کامل از تعهدات حقوقی که رفتار کشورها و سایر ذی‌نفعان بین‌المللی را در زمان فاجعه هدایت می‌کند ارائه می‌دهد. به همین دلیل مقدمه پیش‌نویس، «ارزش اساسی هم‌بستگی و همکاری بین‌المللی» را بیان می‌نماید و آنها را به عنوان مفاهیم کلیدی زیربنای پیش‌نویس توصیف می‌کند. از آنجایی که ماده ۷ پیش‌نویس وظیفه همکاری را مشخص می‌کند، حقوق و وظایف هم‌تراز دولت آسیب‌دیده و کشور کمک‌کننده برای حمایت از اشخاص مورد ارزیابی قرار می‌گیرد.^{۶۲} طبق ماده ۷، کشورها باید همکاری میان خود با ملل متحد و سایر بازیگران کمک‌کننده را افزایش دهند. برای افزایش همکاری‌ها و تسهیل کمک فوری، ماده ۱۵ و ۱۶ پیش‌نویس در این ارتباط

55. A/RES/182/46/1991

56. Sendai Framework, 2015: para 19(a)

57. Ilc, 'Report of the International Law Commission on the Work of its 68th Session' (2 May–10 June and 4 July–12 August 2016) UN Doc A/71/10, Chapter iv.

58. Ilc report, 2014; para42(a)

59. Sienho Yee

60. Asian African Legal Consultive Organization (AALCO)

61. Sienho Yee, Report on the ILC Project on "Identification of Customary International Law", 14 *Chinese Journal of International Law*, 375 (report written for the Informal Expert Group of the Asian-African Legal Consultative Organization), (2018), 189.

62. Dire Tladi, "The International Law Commission's Draft Articles on the Protection of Persons in the Event of Disasters: Codification, Progressive Development or Creation of Law from Thin Air?" *Chinese Journal of International Law*, 16(3)(2017), 425-426.

تدابیری از جمله تمدید مصونیت‌ها، کاهش الزامات مربوط به ویزا، قوانین گمرکی و مالیاتی و حفاظت از پرسنل امدادی و تجهیزات آنها را اتخاذ کرده است. البته ماده ۷، ماهیت تعهد به همکاری را منوط به موضوع همکاری و زمینه کمک و امدادسانی، متفاوت تلقی می‌کند. به همین دلیل ماده ۸ پیش‌نویس آشکال همکاری را که به‌طور مشابه در بند ۴ ماده ۱۷ حقوق سفره‌های (آب) فرامرزی و اعلامیه آسه آن^{۶۳}، هم تشریح شده، مشخص می‌کند. از نظر کمیسیون، کمک‌های بشردوستانه و اقدامات امدادی اهمیت برجسته‌ای دارند^{۶۴}؛ بنابراین باید به‌گونه‌ای وسیع باشند که بیشترین اقدامات حتی هماهنگی پشتیبانی و لجستیکی، نظارت و تسهیل فعالیت‌ها در بلایا را دربرگیرد.^{۶۵} این موضوع ماهیت متقابل همکاری به هر شکلی که باشد را نشان می‌دهد، اینکه همکاری یک فعل یک‌جانبه نیست بلکه رفتار مشترک چندجانبه است. البته همان‌طور که حاکمیت کشورها و اصل عدم مداخله توسط کمیسیون نادیده نگرفته شده است، کشورها تعهد مبنی بر احترام و حمایت از حقوق بشر را که متضمن تعهد ایجابی آنهاست بر عهده دارند که در آرای محاکم بین‌المللی به‌ویژه دادگاه حقوق بشر اروپایی در دو پرونده علیه ترکیه^{۶۶} و روسیه^{۶۷} به تکلیف دولت در اتخاذ اقدامات پیشگیرانه تأکید شده است. حقوق بین‌الملل در مورد بلایا به‌ویژه شیوع بیماری‌هایی که غیرقابل پیش‌بینی هستند یک چهارچوب قانونی جامع را ارائه می‌دهد و دولت‌ها را ملزم به جلوگیری از پیامدهای مضر آن می‌کند که به موارد اضطراری بهداشتی به‌طور مؤثر پاسخ دهند و برای دستیابی به این اهداف همکاری کنند. هرچند تعهدات دقیق و پیوسته کشورها ذاتاً در تأمین شرایط مختلف انعطاف‌پذیر هستند اما برای کشورها لازم‌الاجرا است. به عبارت بهتر کشورها موظفند طبق استاندارد «حکمرانی خوب»^{۶۸} عمل کنند. بدین معنا که از یک کشور انتظار می‌رود که هنگام مواجهه با آسیب یا خطر به‌طور منطقی اقدامات لازم را انجام دهد، علاوه‌براین یک کشور باید تمام تلاش خود برای تحقق اهداف مشترک را به‌کار گیرد.^{۶۹} اینکه دولت‌ها باید تا آنجایی که می‌توانند از وقوع بلایا پیشگیری کنند غیرقابل انکار است؛ اما وقوع این حوادث هم اجتناب‌ناپذیر است و باید در زمانی که

۶۳. «کشورهای عضو باید، در چهارچوب توانایی‌ها، در بهبود راه‌های ارتباطی بین خود در مورد اعلام خطر بلایا، تبادل

متخصص و کارآموز، تبادل اطلاعات و اسناد، اعطای منابع پزشکی، خدمات و کمک‌های امدادی همکاری نمایند.»

64. Yearbook ... 2008, vol. II (Part Two), chap. IV, sect. E.; A/RES/63/124, 2008.

65. ASEAN Agreement, 1976: art 18, para 1

66. Önerildiz v. Turkey [GC], no. 48939/99, ECHR 2004-XII.

67. Budayeva and Others v. Russia, nos. 15339/02, 21166/02, 20058/02, 11673/02 and 15343/02, ECHR 2008-II.

68. 'good governance'

69. Antonio Coco & Talita de Souza Dias, "Prevent, Respond, Cooperate States' Due Diligence Duties Vis à Vis the covid-19 Pandemic", *Journal of international humanitarian legal* 11(2020), 218-219.

بلایا رخ می‌دهند، حوادث را مدیریت کنند تا خسارات کمتر شود، درد و آلام مردم هر چه سریع‌تر برطرف گردند؛ اما این تعهد از نوع تعهد به وسیله است نه تعهد به نتیجه. چراکه امکان دارد جبران خسارات برای کشورها امکان‌پذیر نباشد.^{۷۰} به همین دلیل کشورها هنگام انتخاب اقدامات مناسب، اختیار گسترده‌ای دارند، زیرا دامنه اقدامات مجاز به عواملی از جمله قریب‌الوقوع بودن و نوع آسیب، دانش علمی موجود و رعایت سایر تعهدات بین‌المللی بستگی دارد.^{۷۱} اکثر تعهدات معاهده‌ای و عرفی حقوق بین‌الملل رفتاری را به کشورها تحمیل می‌کنند^{۷۲} که ملزم خواهند شد تا از آسیب‌های داخلی یا فرامرزی جلوگیری نمایند، یا جبران خسارت کنند.^{۷۳} از ماده ۱۰ به بعد پیش‌نویس ۲۰۱۶، رویکردهای مختلف کمیسیون در رابطه با افراد آسیب‌دیده از بلایا و کشورهای متأثر و کمک‌کننده نشان داده خواهد شد. بدین عبارت که رویکرد کمیسیون در مورد افراد آسیب‌دیده و وظیفه کشور متأثر در قبال این اشخاص، رویکرد عمودی حق و تکلیف^{۷۴} است که در مفهوم کلاسیک حقوق بشر، رویکرد حقوق بشری نیز گفته می‌شود؛ یعنی ابتدا حقوق اشخاص در نظر گرفته خواهد شد و مطابق ماده ۱۰ پیش‌نویس، دولت متأثر مکلف به حمایت از افراد است. رویکرد افقی حق و تکلیف^{۷۵} در پیش‌نویس کمیسیون مربوط به نقش کشور متأثر، سایر کشورها و بازیگران کمک‌رسان است. ماده ۱۰ به گونه‌ای پلی میان دو رویکرد عمودی و افقی حق و تکلیف در زمان بلایا و دیگر مواد پیش‌نویس است که تکلیف تضمین حمایت از افراد را هم بر عهده کشور متأثر و هم سایر نهادهای کمک‌رسان قرار می‌دهد. البته نقش اساسی کشور متأثر در مقابله با بلایا ریشه طولانی در حقوق بین‌الملل دارد.^{۷۶} در زمینه کمک به رفع بحران، اولویت در انجام عملیات امدادی کنترل آن را با دولت متأثر بیان می‌نماید که البته به‌عنوان دخالت ناروا در فعالیت‌های امدادی دیگر فعالان بین‌المللی قلمداد نخواهد شد.^{۷۷} بر این اساس وظیفه دولت متأثر مطابق مواد دیگر

70. GA/71/10, 2016: art9, para10

71. Draft Articles on Prevention (n 5) 154, art 3(11)

72. Responsibilities and obligations of States with respect to activities in the Area (Advisory Opinion, 1 February 2011) ITLOS Reports 2011, 10 [110]-[111], [117]

73. Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v Serbia and Montenegro) (Merits) [2007] icjRep 43 [430]

74. Vertical rights- duties approach

75. Horizontal rights- duties approach

76. Tladi, op. cit., 430-431.

77. Tampere Convention, 1998: art 4, para8.

نک به:

The Convention on Assistance in the Case of a Nuclear Accident or Radiological Emergency, United Nations, Treaty Series, vol. 1457, No. 24643, p. 133, art. 3 (a)

پیش‌نویس این است که از سایر کشورها، سازمان ملل و نهادهای امدادگران کمک بخواهد. به نظر می‌رسد اساس رویکرد افقی و عمودی کمیسیون، اصل هم‌بستگی است که به منظور ترویج حفاظت از اشخاص در زمان وقوع بلایاست؛ بنابراین، این نه به معنای تجاوز از حاکمیت دولت متأثر، بلکه به عنوان همکاری و هم‌بستگی جمعی برای مقابله با فاجعه می‌باشد. در این صورت زمانی که بحث حمایت از اشخاص به میان می‌آید، ماهیت دیگر حاکمیت که وظیفه حفاظت از اشخاص در قلمرو خود یا قلمرو تحت صلاحیت خود را بر عهده دارد خودش را نمایان می‌کند. لذا یک دولت در دنیای مدرن دیگر نمی‌تواند برای توجیه نقض حقوق بشر به حاکمیت تکیه کند.^{۷۸} تأکید شدید کمیسیون بر این موضوع به دلیل اهمیت حفظ حیات، کرامت انسان‌ها و تضمین دسترسی به کمک‌های بشردوستانه برای افراد بحران‌زده است. اگرچه رضایت دولت متأثر در دریافت کمک‌های خارجی امر بسیار مهمی است اما وظیفه تأمین حق حیات افرادی هم که در قلمرو دولت متأثر هستند بر عهده همان کشور است. به طور کلی، کلیه حقوق و ویژگی‌های یک کشور را می‌توان از واژه حاکمیت برداشت کرد.^{۷۹} با وجود اینکه حاکمیت حقوق و تعهداتی را بر کشورها بار می‌کند اما در ضمن، این اختیار را می‌دهد تا از سایر کشورها کناره‌گیری نماید یا با سایر کشورها ارتباط برقرار کند.^{۸۰} از این رو، کمیته حقوق بشر نیز وظیفه دولت در زمینه صیانت از این حق را تعهد ایجابی می‌داند.^{۸۱} لذا دولت متأثر نمی‌تواند به صورت خودسرانه از دریافت کمک‌های بشردوستانه به قربانیان بلایای طبیعی و شرایط اضطراری امتناع کند. چراکه در این حالت مطابق قطعنامه‌های مجمع عمومی مرتکب نقض حق حیات، تهدید برای حیات بشر و اهانت به کرامت انسانی شده است.^{۸۲} مؤسسه حقوق بین‌الملل در قطعنامه خود این موضوع را با عنوان وظیفه دولت‌های متأثر به عدم رد کمک‌های بشردوستانه صادقانه مطرح کرد. بر این اساس، دولت‌های متأثر مکلف هستند کمک صادقانه سایر کشورها را خودسرانه و بدون دلیل موجه رد ننمایند؛ زیرا که امکان دارد در صورت امتناع دولت متأثر، حقوق اساسی قربانیان نیز به خطر افتد.^{۸۳}

78. John Dugard, "The Future of International Law: A Human Rights Perspective—With Some Comments on the Leiden School of International Law", *Leiden JIL* 20(2009), 729-731.

79. Corfu Channel case, Individual Opinion by Judge Alvarez, p. 39, at p. 43.

80. The opinion expressed by Max Huber, Arbitrator, in the Island of Palmas case (the Netherlands/ United States of America), Award of 4 April 1928, Reports of International Arbitral Awards, vol. II, p. 839

81. Ohchr, 1982: General comment No. 6, para 5.

82. A/RES/43/131, 1988: para 8, A/RES/45/100, 1990: para 6.

83. Iil, Resolution on humanitarian assistance, (2003): art8, para 1.

۳- تعهد به همکاری بین‌المللی کشورها در حمایت‌های حقوق بشری از آسیب‌دیدگان بلایا

با توجه به حوادثی که در جهان رخ داد، جهان از سال ۲۰۰۲ به بعد تغییر کرد. این تغییر نه در جهت بهتر شدن اوضاع، بلکه تحول در موضوعات بین‌المللی و ایجاد دریچه‌ای جدید بوده است. اینکه مردم نباید در هنگام وقوع بلایا حقوق خود را از دست بدهند از جمله مواردی بود که به دنبال آن تئوری‌هایی مانند مسؤلیت حمایت و مداخله بشردوستانه مطرح شد؛ بنابراین، برای ایجاد آگاهی در این رابطه و همچنین ارتباط بین‌المللی حقوق بشر با پیشگیری، واکنش و بازیابی از بلایا لازم بود کاربرد قوانین حقوق بشر در مورد بلایا مورد توجه قرار گیرد. حمایت از افراد دارای معلولیت که به‌عنوان یک معاهده حقوق بشری به‌طور صریح برای اولین بار به حمایت از افراد در بلایا اشاره کرد.^{۸۴} همچنین نهادهای ملل متحد، مانند شورای حقوق بشر به‌طور فزاینده‌ای مسائل مربوط به بلایا را در وظایف نظارتی خود قرار دادند. از این رو شورا در سال ۲۰۱۰ بعد از زلزله هائیتی، برای اولین بار، جلسه ویژه‌ای برای بررسی مسائل حقوق بشری ناشی از بلایای طبیعی برگزار کرد.^{۸۵} اعلامیه هیوگو، مسؤلیت اصلی حمایت از مردم و دارایی‌های آنها را بر عهده دولت‌ها می‌داند که مطابق با ظرفیت‌ها و منابع در دسترس‌شان موظف هستند خطر بلایا را کاهش دهند.^{۸۶} کمیته دائمی بین‌سازمانی^{۸۷} در سال ۱۹۹۱ برای تقویت کمک‌های بشردوستانه تأسیس شد و هدف آن ارائه کمک‌های بشردوستانه به جمعیت‌های آسیب‌دیده بود، در سال ۲۰۰۶ این کمیته اصول راهنمایی را منتشر می‌کند که مبتنی بر راهنمایی‌های واقعی و عملی برای شناسایی و پاسخ دادن به نیازها و وضعیت‌های متفاوت زنان، دختران، پسران و مردان در زمان بلایا است. به عبارت بهتر مبنای قانونی برای تمرکز بر جنسیت در اقدامات بشردوستانه را بیان می‌کند. به‌طور کلی زنان بعد از بلایای ناگهانی، در معرض افزایش خطر مرگ و خشونت هستند، چون امکان دارد در اغلب تلاش‌های کمک‌رسانی و بهبودی طولانی‌مدت با تبعیض مواجه شوند؛ بنابراین، در حمایت از زنان و مردان باید این موضوع را لحاظ کرد که آنها نیازهای متفاوتی دارند و علاوه بر اهمیت حذف همه اشکال تبعیض که در کنوانسیون رفع تبعیض علیه زنان ذکر شده است باید به مسأله حذف تبعیض در کمک به

84. Elizabeth Ferris, "how can International human rights law protect us from disasters?", *Cambridge Core terms of use* 108(2019), 117.

85. Walter Ka lin, "the Human Rights Dimension of Natural or Human-Made Disasters", *German Yearbook of International Law* 55(2012), 28-127.

86. A/CONF.206/6, 2005: para 4

87. Inter-Agency Standing Committee.

هنگام وقوع فاجعه، مشارکت زنان در کاهش خطر بلایا و تضمین دسترسی برابر به منابع در طول دوره بهبود نیز اشاره نمود.^{۸۸} پیش‌نویس حمایت از اشخاص در زمان بلایا نیز در مواد ۴، ۵ و ۶ ابتدا فهرستی از حقوق بشر خاص را مشخص می‌کند که شامل کرامت انسانی، وظیفه عمومی برای احترام و حمایت از حقوق بشر است. کرامت ذاتی انسان به‌عنوان پایه و اساس ارائه کمک‌های امدادی و کاهش ریسک ناشی از بلایا در ماده ۴ به‌کار برده شده است.^{۸۹} کرامت ذاتی انسان علاوه‌بر اینکه محور اسناد متعدد حقوق بشری است، مبنای اسناد بین‌المللی مرتبط با ارائه کمک‌های امدادی در زمان بلایا نیز هست. احترام به کرامت ذاتی انسان‌های آسیب‌دیده از بلایا توسط بازیگران یاری‌دهنده تحت هر شرایطی در دستورالعمل‌های فدراسیون بین‌المللی جوامع صلیب سرخ و هلال احمر مورد تأکید قرار گرفته است.^{۹۰} رها کردن قربانیان بلایای طبیعی و دیگر وضعیت‌های اضطراری بدون ارائه کمک‌های بشردوستانه از نظر مجمع عمومی تهدیدی برای حیات بشر و نقض کرامت انسان است^{۹۱}؛ بنابراین در زمینه اقدام نسبت به بلایا و کاهش خطر ناشی از آنها، می‌توان با این استنباط پیش رفت که نه‌تنها دولت متأثر و دولت کمک‌رسان؛ بلکه سایر بازیگران یاری‌دهنده نیز تعهد حقوقی دارند.^{۹۲} ماده ۵ و ۶ پیش‌نویس، به حمایت از حقوق بشر و حقوق بشردوستانه به‌طور کلی اشاره می‌کند که تکلیف دولت‌ها به تضمین رعایت همه تعهدات حقوق بشری در خلال بلایا و پس از بلایا را یادآوری می‌کند. دولت در چنین مواقعی از تعهدات سلبی و ایجابی برخوردار است که منجر به رعایت و حمایت حقوق افراد آسیب‌دیده می‌شود. همان‌طور که احترام به حیثیت و حقوق همه قربانیان در دستورالعمل اسلو^{۹۳} و قاعده محنک تأکید شده و باید مورد حمایت قرار گیرد.^{۹۴} بنیان اصلی کمک‌های بشردوستانه، مطابق قطعنامه ۴۶/۱۸۲ مجمع عمومی، اصول انسانیت، بی‌طرفی و عدم جانبداری است. پس زمانی که از نظر دیوان بین‌الملل دادگستری در

88. Gender Handbook in Humanitarian Action (Dec. 2006), www.humanitarianinfo.org/iasc/pageloader.aspx?page=content-subsidi-tf_gender-genderh.

89. A/71/10, 2016: art 4

90. IFRC Guidelines, 2007, guideline 4, para 1.

91. A/ RES/ 100/45, 1990

92. Official Records of the General Assembly, Sixty-first session, Supplement No. 10 (A/61/10), annex C, para. 28

۹۳. نک به:

Guidelines on The Use of Foreign Military and Civil Defence Assets in Disaster Relief ("Oslo Guidelines") of 2006, para 20.

94. J. M. Ebersole, "The Mohonk Criteria for Humanitarian Assistance in Complex Emergencies: Task Force on Ethical and Legal Issues in Humanitarian Assistance" ("Mohonk Criteria"), *Human Rights Quarterly* 91(1995), 201.

قضیه کانال کورفو، «ملاحظات ابتدایی انسانی در زمان صلح بیشتر از زمان جنگ قابل مطالبه هستند»، می‌توان به این نتیجه رسید که در زمان جنگ و وضعیت‌های اضطراری، به طریق اولی این اصول قابل مطالبه هستند.^{۹۵} اصل بی‌طرفی نیز در زمان بلایا، به ماهیت غیرسیاسی واکنش به بلایا اشاره دارد که ارائه کمک باید از هر گونه صبغه سیاسی، مذهبی، نژادی و ... مبرا باشد. این یعنی اینکه، دغدغه اصلی دولت متأثر و سایر بازیگران، منفعت اشخاص آسیب‌دیده از بلایا است.^{۹۶} بر اساس رویکرد حقوق بشری کمیسوین در پیش‌نویس مواد، دولت و سایر بازیگران وظیفه پاسخ‌گویی و واکنش سریع در برابر بحران را بر مبنای اصول انسانیت، بی‌طرفی و انصاف دارند. در واقع اینها وظایفی هستند که بر عهده دولت و حقوقی برای افراد آسیب‌دیده محسوب می‌گردد.^{۹۷}

۴- نقش نهادهای غیردولتی در همکاری با دولت در زمان بلایا

ماده ۹ پیش‌نویس حمایت از اشخاص در زمان بلایا، ابتدا به وظیفه کشورها اشاره دارد. به‌علت گسترش فعالیت بخش خصوصی در نظام کنونی، نقش آنها کمتر از کشورها و دیگر نهادهای بین‌المللی نیست. به همین منظور، در این بخش در مورد همکاری کشورها با بخش خصوصی صحبت خواهد شد. هرگونه فعالیت اقتصادی اعم از تولید کالا، ارائه خدمات یا مالی، خواه در شهر یا روستا که توسط بخش دولتی انجام نمی‌شود به‌عنوان فعالیت بخش خصوصی تعریف می‌شود.^{۹۸} اقدامات لازم برای جلوگیری از بلایا، کاهش خطر بلایا، ارزیابی مخاطرات، ایجاد آگاهی و انتشار اطلاعات از مواردی است که نیاز به همکاری دارند. هرچند کشورها وظیفه اصلی حمایت از افراد را در این زمینه‌ها دارند، اما کافی نیست و قطعاً چنین اهدافی محقق نخواهد شد مگر با همکاری و هم‌بستگی میان کشورها و بخش خصوصی. به همین ترتیب تعهد به احترام و حمایت از حقوق بشر مبنای مهم فعالیت کشورها و بخش خصوصی است. یک فاجعه معمولاً از یکسری مراحل مانند دوره آمادگی یا برنامه‌ریزی قبلی، دوره واکنش (پاسخ کوتاه‌مدت)، کاهش آثار بلایا و دوره بهبود بلندمدت عبور می‌کند؛ بنابراین، فعالیت‌ها و پیامدهای مالی قابل توجهی برای خانواده‌ها و جوامع وجود دارد که هم بخش خصوصی و هم دولتی را درگیر می‌کند تا گام‌هایی را برای بازبازی پس از بلایا بردارند.^{۹۹} به‌طور کلی، آمادگی در برابر فاجعه، شامل آموزش،

95. ICJ Reports of curfu case, 1949: 4 – 22.

96. Ebersole, op. cit., 196.

97. Tladi, op. cit., 429.

98. Jacqueline Mazza et al., "Summit of the Americas: The IDB and Job Creation in the Americas", Mar del Plata, Argentina: Inter-American Development Bank (2005), 3-4.

99. Himayatullah khan, "Asmatullah khan, Disaster management cycle- A theoretical approach",

برنامه‌ریزی و انجام فعالیت‌های دیگر برای رویدادهایی است که نمی‌توان اثر آنها را کاهش داد. کاهش خطر بلایا، شامل اقداماتی است که برای جلوگیری و کاهش آثار، علل و پیامدهای بلایای طبیعی صورت می‌گیرد. کاهش خطر بلایا و واکنش به آنها، اصولاً بعد از یک فاجعه آشکار می‌شود و به شکل عملیات امدادرسانی به فاجعه و انجام اقدامات لازم برای کاهش آسیب وارده صورت می‌گیرد؛ اما آمادگی در برابر فاجعه با دوره پیش از بحران در ارتباط است.^{۱۰۰} در هر مرحله از واکنش و بازیابی، اگر کمبودی وجود داشته باشد که مورد توجه قرار نگیرد، می‌تواند ویرانگر باشد. اگر دولت نتواند یک فاجعه را کنترل کند و آثار فاجعه از ظرفیت آن جامعه فراتر رود، آن هنگام است که بخش خصوصی می‌تواند در رفع این مصائب راهگشا باشد. به‌عنوان مثال، ذخایر نقدی بخش خصوصی در حمایت از اشخاص و کمک به خانوارها برای تثبیت و مدیریت نیازهای روزانه نسبت به نهادهای دولتی انعطاف‌پذیرتر هستند؛ بنابراین بسته به جدیت تأثیر فاجعه، این نیازها از بیمه درمانی یا ارائه سنتی خدمات اجتماعی فراتر می‌رود. علاوه بر این، در طول فرآیند بازیابی، برای از میان بردن شکافها و برآوردن مایحتاج اساسی اقتصادی خانواده‌ها یا جامعه، هزینه‌های مالی دیگر که نیاز به حمایت مستمر بخش خصوصی دارند؛ مانند هزینه‌های بازسازی یا نوسازی خانه یا محله اضافه خواهند شد. اینها نشان‌دهنده آن است که بخش خصوصی اغلب در حال رفع این کمبودها و نیازهاست.^{۱۰۱}

اگرچه بخش خصوصی و دولتی می‌توانند در برابر بلایا به‌طور مستقل عمل کنند اما مشارکت این نهادها برای افزایش کارایی و اثربخشی در مدیریت بلایا ضروری است. بدین نحو که وقتی بخش خصوصی به‌عنوان یک شریک کامل برای دولت در نظر گرفته می‌شود، دولت انتظار دارد که بخش خصوصی سطحی از پاسخ‌گویی و مسئولیت را قبل، در حین و بعد از حوادث اضطراری به عهده بگیرد. به عبارتی بخش خصوصی اساساً یک دارایی مقیاس‌پذیر است که می‌تواند برای تکمیل فعالیت دولت در پروژه‌های خاص مدیریت بلایا استفاده شود. همچنین برای اینکه دولت به سایر اولویت‌های استراتژیک در زمان بلایا تمرکز کند، بخش خصوصی می‌تواند باری که بر دوش دولت برای ارائه کالاها و خدمات

Management and Marketing Journal 6(2008), 46-49.

همچنین نک:

Corina Warfield, "the Disaster Management Cycle", Disaster Management" accessed in 12 April 2019, http://www.gdrc.org/uem/disasters/1-dm_cycle.htm.

100. Federal Emergency Management agency in the United States' (FEMA, 'Unit 4 n.d., https://training.fema.gov/emiweb/downloads/is111_unit%204.

101. Anita Chandra, Shaela Moen & Clarissa Sellers, "What Role Does the Private Sector Have in Supporting Disaster Recovery, and What Challenges Does It Face in Doing So?" *RAND Corporation* 10(2016), 2-10.

خاص قرار می‌گیرد را کاهش دهد.^{۱۰۲} مثلاً بعد از طوفان کاترینا، وال مارت^{۱۰۳} در توزیع تدارکات امدادی به ساکنان مشارکت داشت. طرح‌های مقابله با فاجعه که وال مارت و دیگر بخش‌های خصوصی در اختیار داشتند به آنها اجازه می‌داد تا نیازهای گسترده‌تری را برآورده کنند. در اغلب موارد، وال مارت نسبت به نهادهای دولتی، در رساندن کامیون‌های تدارکات اضطراری به امدادگران و شهروندانی که درگیر طوفان شده بودند پیشی می‌گرفت.^{۱۰۴} حتی زمانی که میان بخش دولتی و خصوصی مشارکت رسمی وجود نداشته باشد، بخش خصوصی می‌تواند به دولت الگوهای مهمی ارائه دهد. به‌عنوان مثال، دولت نیوزیلند در زلزله کرایست چرچ^{۱۰۵} بر اساس اصولی که بخش خصوصی ارائه می‌داد، عمل می‌کرد. بدین‌گونه که دولت تقریباً ۲۰۰ میلیون دلار در شش پروژه فناوری اطلاعات سرمایه‌گذاری کرد. همچنین، بخش دولتی یک یارانه حمایتی در برابر زلزله ایجاد کرد تا به شرکت‌ها کمک کند تا در عین پرداخت دستمزدها، فعالیت کنند. دولت برای اینکه اطمینان کارفرمایان و کارمندان را در مورد مشاغلشان جلب کند، یک سیستم پشتیبانی آنلاین اشتغال در زلزله ایجاد کرد تا به‌طور هماهنگ برای کمک مالی درخواست دهند. در این صورت در بلندمدت اراده اجتماعی و تعهد به بازسازی جامعه را ایجاد می‌کرد. با استفاده از فراست بخش خصوصی، دولت می‌توانست این سیستم را با سرعت بیشتری اجرا کند و همین موجب کاهش ناامیدی‌ها و انتقال اشخاص می‌شد.^{۱۰۶}

مشارکت بخش خصوصی و دولتی از این جهت که منجر به واکنش اضطراری به فاجعه و بازیابی طولانی‌مدت می‌گردد، مؤثر و منطقی به‌نظر می‌رسد. به عبارت بهتر، بخش خصوصی تأمین‌کننده کالاها و خدمات برای دولت و آژانس‌های کمک‌رسان پس از یک فاجعه بوده است. فعالیت شرکت‌های ساخت‌وساز و همچنین شرکت‌هایی که مواد اولیه کالاها را مصرفی را فراهم می‌کنند از این دست هستند که دارایی‌ها و نیروهای خود را در حین و بعد از بلایا در منطقه آسیب‌دیده از بلایا مستقر می‌کنند. حتی شرکت‌ها و کسب‌وکارهای کوچک که در توزیع غذا، آب، پوشاک و کالاها دیگر در میان مردم فعالیت دارند نیز حضور دارند. می‌توان ادعا کرد که بخش خصوصی به‌عنوان محرک نوآوری و یک شریک استراتژیک در بازیابی فاجعه تلقی می‌شوند که در ارتباطات از راه دور بیمه و لجستیک نقش ایفا می‌کنند.

102. Nathan A. Busch & Austen D. Givens, "Achieving Resilience in Disaster Management: The Role of Public-Private Partnerships" *Journal of Strategic Security* 6(2013), art 1.

103. Wal-Mart

104. Ann Zimmerman & Valerie Bauerlein, "At Wal-Mart, Emergency Plan Has Big Payoff", *Wall Street Journal*. <http://www.wsj.com/articles/SB112648681539237605/2016>.

105. Christchurch earthquake.

106. New Zealand Office of the Auditor-General, 2012: 7-8

بخش خصوصی مانند بنیاد غیرانتفاعی ایکیا^{۱۰۷} با همکاری کمیساریای عالی پناهندگان سازمان ملل متحد پناهگاه‌هایی را با استفاده از انرژی خورشیدی ساخت که شش برابر بیشتر از یک چادر اضطراری معمولی که توسط دولت به آسیب‌دیدگان بلایای طبیعی داده می‌شد، دوام آوردند.

از این پناهگاه‌ها، پس از زلزله ۲۰۱۵ در نپال و فرسایش شدید سواحل سنگال در سال ۲۰۱۸، مورد استفاده قرار گرفت. این پناهگاه‌ها علاوه بر اینکه، حدود چهار ساعت می‌توانند ساخته شوند، پنج نفر نیز به راحتی در آنها جای خواهند گرفت که دو برابر یک چادر معمولی است.^{۱۰۸} چون سقف این پناهگاه‌ها خورشیدی است و نیاز به شمع و لامپ‌های نفتی ندارد، بنابراین خطر آتش‌سوزی را هم از بین می‌برند.^{۱۰۹} شرکت‌های بین‌المللی ماشین‌های کسب‌وکار (آبی بزرگ)^{۱۱۰} و مایکروسافت^{۱۱۱} در طول زلزله و سونامی ژاپن در سال ۲۰۱۱ با مدیریت و برنامه‌ریزی عملیات اضطراری از طریق استفاده از ابزارها و داده‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات^{۱۱۲} خود سعی در بهبود کمک کردند. در سال ۲۰۱۰ هم گوگل با یک شرکت مراقبت هوایی به نام ژئوای^{۱۱۳} کار کرد تا خسارات ناشی از زلزله در هائیتی را ارزیابی کنند و به مناطق آسیب‌دیده کمک شود.^{۱۱۴}

صندوق بیمه فجایع طبیعی^{۱۱۵}، یک نهاد قانونی که از مشارکت بخش خصوصی در سال ۲۰۰۰ بعد از زلزله ۱۹۹۹ مارمارا تأسیس شد، مسؤول قانون‌گذاری، اجرا و مدیریت بیمه اجباری زلزله در کشور ترکیه است. سیستم بیمه‌ای که به جبران نقدی خسارت‌های ناشی از زلزله در ساختمانی که زندگی می‌کنند مربوط می‌شود و بر این اساس، حفظ زندگی قبل و بعد از زلزله از مهم‌ترین اهداف این صندوق است. مالکان خانه در ترکیه، با استفاده از بیمه اجباری که این نهاد برایشان فراهم می‌کند، در برابر زلزله، خطر آتش‌سوزی، انفجار، زمین‌لرزه و سونامی که به دنبال زلزله ممکن است به وقوع بپیوندد، تحت پوشش قرار گرفتند. صندوق بیمه در ترکیه با پرداخت غرامت به ساختمان‌های آسیب‌دیده تلاش

107. not-for-profit Ikea Foundation

108. BetterShelter.org. 'Médecins Sans Frontières (MSF) and Better Shelter'. BetterShelter.org, 20 April 2019. <https://bettershelter.org/location-post/gorkha-nepal> & Senegal.

109. Charlotte Alfred, "Why IKEA's Award-Winning Refugee Shelters Need a Redesign", News Deeply | Refugees Deeply (2017), <https://www.newsdeeply.com/refugees/>.

110. International Business Machines Corporation (IBM)

111. Microsoft

112. information and communication technology (ICT) tools and data

113. GeoEye

114. Darwin Marcelo, "Aditi Raina, Stuti Rawat, Private Sector Participation in Disaster Recovery and Mitigation", *Global Facility for Disaster Reduction and Recovery* 1(2020): 16-20.

115. Turkish Catastrophe Insurance Pool (TCIP)

کرد که زندگی‌ها را بعد از وقوع زلزله به حالت عادی بازگرداند. این صندوق با همکاری دولت موفق به انجام اقداماتی شد که منجر به کارایی بیشتر و رضایتمندی شهروندان گردید. این اقدامات عبارت بودند از: کاهش بدهی‌های مالی دولت که به‌علت زلزله ایجاد شده بودند، جلوگیری از دریافت مالیات اضافی از مردم که به سبب بدهی‌های دولت ایجاد شده بود و بازسازی خانه‌ها.^{۱۱۶}

نتیجه‌گیری

تاکنون جهان، با بلایای متعددی خواه طبیعی، خواه ساخت دست بشر مواجه شده است. در مواردی که یک فاجعه از کنترل خارج می‌شود و تبدیل به یک بحران می‌گردد، در اینجا بایستی همه کشورها در حد توان کشور بحران‌زده را کمک کنند. در نتیجه، تعهد به همکاری است که نه تنها دولت‌ها را بلکه سایر بازیگران را ملزم به حمایت‌های حقوق بشری از اشخاص آسیب‌دیده از بلایا می‌کند. تعهد عام‌الشمولی که با توجه به رویکرد کمیسیون حقوق بین‌الملل در پیش‌نویس ۲۰۱۶، در زمره حقوق بنیادین بشر قرار می‌گیرد. گرچه در حقوق بین‌الملل به‌ویژه حقوق بشر، در زمینه حق هم‌بستگی همچنان اختلاف‌نظرهایی وجود دارد، اما تحولات تعهد به همکاری از تصویب منشور ملل متحد تاکنون، از یک تعهد اخلاقی صرف به تعهد حقوقی تبدیل شده است که می‌تواند زمینه هم‌بستگی را ایجاد کند. این مسأله در زمانی که جهان درگیر یک بیماری همه‌گیر مانند کرونا و ویروس بود بهتر درک شد. چراکه مطابق قطعنامه‌های سازمان ملل متحد نوعی بلیه شناخته شد که بدون همکاری و هم‌بستگی کشورها صلح و امنیت بین‌المللی را به خطر می‌انداخت؛ بنابراین حتی اگر یک کشور درگیر یک فاجعه است که به‌تنهایی قادر به حل آن نیست همه کشورها و بازیگران بین‌المللی ملزم هستند از جان بشر در برابر بلایا محافظت کنند؛ آن‌گونه که نقش نهادهای خصوصی در همکاری با دولت‌ها نیز قابل انکار نیست. با وجود تردیدها در مورد نسل‌سومی بودن همکاری؛ اما بلایایی که زندگی انسان را تحت‌الشعاع قرار داده‌اند، نیاز جامعه بشری را بیش از هر چیزی به همکاری و هم‌بستگی گره زدند تا بتوان با چالش‌هایی که وجود دارد روبه‌رو شد.

116. Eugene Gurenko et al., *Earthquake Insurance in Turkey* (Washington, D.C.: World Bank, 2006), 50.

فهرست منابع

الف) منابع فارسی

مقالات

- انصاری، باقر. «مبانی حقوق هم‌بستگی». فصلنامه حقوق ۴۱، ۴ (۱۳۹۰): ۲۱-۴۰.
- پیربدایی، سعیده. «تحلیل مفهوم و الزامات توسعه پایدار در سند ژوهانسبورگ و تأثیر آن بر قوانین زیست محیطی کشور». مقاله ارائه شده در دومین کنفرانس ملی حقوق در چشم انداز ۱۴۰۴، رشت، ۲۷ مرداد ۱۳۹۹.
- قلیپور، آرزو. «مدیریت بلایای طبیعی در جمهوری اسلامی ایران و همکاری‌های منطقه‌ای بین‌المللی». فصلنامه سیاست ۳، ۱۰ (۱۳۹۵): ۵۱-۶۹.
- مقامی امیر، ندوشن علی اکبر. «ارزیابی حقوقی تحریم‌های آمریکا علیه ایران در همه‌گیری جهانی کووید ۱۹». حقوق اسلامی ۱۷، ۶۴ (۱۳۹۹): ۵۱-۷۶.
- میرمحمدی مصطفی و صادقی جلال. «حقوق هم‌بستگی و هم‌بستگی بین‌المللی: چالش‌های فرارو و آخرین تحولات». فصلنامه پژوهش حقوق عمومی ۱۷، ۴۹ (۱۳۹۴): ۱۰۸-۱۳۲.
- معینیان علیرضا، محمد مهدی رحیمی، فخرالدین احمدی و رضا پیوندی. «بررسی بلایای طبیعی از نگاه حقوق بین‌الملل؛ مطالعه موردی ایران». فصلنامه علمی - پژوهشی نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، ۱۲، ۱ (۱۳۹۸): ۴۵۷-۴۷۵.

ب) منابع خارجی

Books

- Hallegatte, Stephane, Adrien Vogt-Schil, Mook Bangalore & Julie Rozenberg, *Unbreakable* (2017), "Building the Resilience of the Poor in the Face of Natural Disasters, Climate Change and Development Series" Washington DC, USA: World Bank Group, 2017. <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/25335>.
- Wolfrum, Rüdiger. "Solidarity: A Structural Principle of International Law", Max Planck Encyclopedia of Public International Law [MPEPIL]. Max Planck Encyclopedia of Public International Law, 2010.
- Wolfrum, Rudiger. Edited by Hestermeyer Holger. *Coexistence, Cooperation and Solidarity*, Vol. 1. Leiden, Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2012.

Articles

- Pouria, Askary & Farzad Fallah. "The Right to International Solidarity and Humanitarian Assistance in the Era of covid-19 Pandemic", *journal of international humanitarian legal studies* 11(2020): 1-11.
- Philip, Alston. "A Third Generation of Solidarity Rights Progressive Development or Obfuscation of International Human Rights Law?" *Netherlands International Law Review*

29(1982): 307-322.

- Coco, Antonio & Talita de Souza Dias, "Prevent, Respond, Cooperate States' Due Diligence Duties Vis à Vis the covid-19 Pandemic". *Journal of international humanitarian legal* 11(2020), brill.com/ihls, pp 218-236.

- Chandra, Anita, Shaela Moen & Clarissa Sellers. "What Role Does the Private Sector Have in Supporting Disaster Recovery, and What Challenges Does It Face in Doing So?" *RAND Corporation* 10(2016): 1-24, <https://doi.org/10.7249/PE187>.

- Busch, Nathan A. & Austen D. Givens. "Achieving Resilience in Disaster Management: The Role of Public-Private Partnerships" *Journal of Strategic Security* 6, 2(2013): 1-19.

- BaBović, Bogdan. "The duty of States to cooperate with one another in accordance with The Charter", in Milan Šahović, ed., *Principles of International Law Concerning Friendly Relations and Cooperation*. Belgrade: Institute of International Politics and Economics, 1973.

- Tladi, Dire. "The International Law Commission's Draft Articles on the Protection of Persons in the Event of Disasters: Codification, Progressive Development or Creation of Law from Thin Air?" *Chinese Journal of International Law* 16(3)(2017): 425- 426.

- Marcelo, Darwin. "Aditi Raina, Stuti Rawat, Private Sector Participation in Disaster Recovery and Mitigation"?(2020): 1-56, <https://www.gfdr.org/en/publication/private-sector-participation-recovery>

- Ferris, Elizabeth. "how can International human rights law protect us from disasters?" *Cambridge Core terms of use* 108(2019): 177- 180, <https://www.cambridge.org/core/terms>.

- Gurenko, Eugene, Rodney Lester, Olivier Mahul & Serap Oguz Gonulal, *Earthquake Insurance in Turkey*. Washington, D.C.: World Bank, 2006, http://site.resources.worldbank.org/FINANCIALSECTOR/Resources/TurkeyEQInsurance_Book.Pdf

- Khan, Himayatullah & Asmatullah khan. "Disaster management cycle- A theoretical approach". *Management and Marketing Journal* 6, 1(2008): 43-50.

- Dugard, John. "The Future of International Law: A Human Rights Perspective—With Some Comments on the Leiden School of International Law". *Leiden JIL* 20(2009): 729- 731.

- Ebersole, J. M. "The Mohonk Criteria for Humanitarian Assistance in Complex Emergencies: Task Force on Ethical and Legal Issues in Humanitarian Assistance" ("Mohonk Criteria"). *Human Rights Quarterly* 17, 1(1995): 192-208.

- Mazza, Jacqueline, Angela Paris, Gustavo Márquez & Laur Ripani. "Summit of the Americas: The IDB and Job Creation in the Americas". Mar del Plata, Argentina: Inter-American Development Bank 2(2005), <https://publications.iadb.org/publications/english/document/The-IDB-and-Job-Creation-Report-to-the-Summit-of-the-Americas>.

- Gorobets, Kostiantyn. "Solidarity as a Practical Reason: Grounding the Authority of International Law". *Netherlands International Law Review* (2022): 1-25, <https://doi.org/10.1007/s40802-022-00211-3>.

- Yee, Sienho. "Report on the ILC Project on "Identification of Customary International

Law””, 14 *Chinese Journal of International Law*, 375 (report written for the Informal Expert Group of the Asian-African Legal Consultative Organization) 17, 1(2018): pp 187–194, <https://doi.org/10.1093/chinesejil/jmy009>.

- MacDonald, R. St. J. “Solidarity in the Practice and Discourse of Public International Law”. *Pace Int'l L.* 8(1996): 259-302,

https://digitalcommons.pace.edu/pilr/vol8/iss2/1_

- Ka lin, Walter. “the Human Rights Dimension of Natural or Human-Made Disasters”. *German Yearbook of International Law* 55(2012): 119– 147.

Documents

- ASEAN Documents Series 1976.

- Budayeva and Others v. Russia, nos. 15339/02, 21166/02, 20058/02, 11673/02 and 15343/02, ECHR 2008-II.

- Convention on establishing an International Relief Union 1927.

- Convention on Assistance in the Case of a Nuclear Accident or Radiological Emergency, United Nations, Treaty Series, vol. 1457, No. 24643

- General Assembly (2009), Second report on the protection of persons in the event of disasters, by Mr. Eduardo Valencia-Ospina, Special Rapporteur, A/CN.4/615.

- General Assembly (1990), Forty-fifth session NEW INTERNATIONAL HUMANITARIAN ORDER Humanitarian assistance to victims of natural disasters and similar emergency situations, A/45/587.

- General Assembly (2006), Implementation of the first United Nations Decade for the Eradication of Poverty (1997-2006), A/RES/60/209.

- A/CONF.206/6 and Corr.1, chap. I, resolution 1, fifth preambular paragraph.

- General Assembly (2020), Global solidarity to fight the coronavirus disease 2019 (COVID-19), A/res/74/270.

- General Assembly (1991), Strengthening of the coordination of humanitarian emergency assistance of the United Nations, A/res/182/46/1991.

- General Assembly, 63/124 of 11 December 2008, Yearbook ... 2008, vol. II (Part Two), chap. IV, sect. E.

- General Assembly (1990), Humanitarian assistance to victims of natural disasters and similar emergency situations, 45/100.

- General Assembly (1998), Humanitarian assistance to victims of natural disasters and similar emergency situations, 43/131.

- General Assembly (1970), (2625 (XXV)).

- General Assembly (2008), 63/124 of 11 December 2008, Yearbook ... 2008, vol. II (Part Two), chap. IV, sect. E.

- General Assembly resolution 46/182 of 19 December 1991, annex, guiding principles

GA/RES/41/128.1986

- ICESCR, General comment No. 2: International technical assistance measures, 1990.
- International Covenant on Economic, Social and Cultural Right, General comment No. 3: The nature of States parties' obligations, 1990.
- Institute of international law, 2003, Resolution on Humanitarian Assistance.
- Institute of International Law, Yearbook, vol. 63, Part II (deliberations of the Institute during Plenary Meetings), Session of Santiago de Compostela (1989)
- Corfu Channel case, Individual Opinion by Judge Alvarez
- International Federation of Red Cross and Red Crescent societies, International Disaster Response laws, principles, and practice: reflections, prospects and challenges (2003).
- International law commission, Report, Sixty-Sixth Session (5 May – 6 June and 7 July – 8 August 2014).
- International law commission, Report of the International Law Commission on the Work of its 68th Session' (2 May–10 June and 4 July–12 August 2016) UN Doc A/71/10, Chapter iv.
- International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies, Guidelines for the Domestic Facilitation and Regulation of International Disaster Relief and Initial Recovery Assistance (Geneva, 2007).
- Guidelines on The Use of Foreign Military and Civil Defence Assets in Disaster Relief (“Oslo Guidelines”) of 2006
- Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment, Report of the United Nations Conference on the Human Environment, Stockholm, 5–16 June 1972(United Nations publication, Sales No. E.73.II.A.14), and corrigendum, chap. I.
- Declaration on the Right to Development, Adopted by General Assembly Resolution 41/128 of 4 dec. 1986.
- Earth Charter presented for consideration at 2002 General Assembly, World Summit on Sustainable Development (WSSD), (Johannesburg, South Africa). www.earthcharterinaction.org/.../2002%2011%20WSSD%20Report
- Eduardo Valencia-Ospina, Sixth Report on the Protection of Persons in the Event of Disasters, 14–19, UN Doc. No. A/CN.4/662 (2013).
- General assembly/Res 74/270 (3 April 2020) UN Doc A/res/74/270.
- General assembly/Res A/45/587, para.5, (24 October 1990), Forty-fifth session NEW INTERNATIONAL HUMANITARIAN ORDER Humanitarian assistance to victims of natural disasters and similar emergency situations.
- Human Rights Council, (2009), United Nations High Commissioner for Human Rights, A/HRC/12/27,} 15 August.
- Human Rights Council, (2010), Report of the Independent Expert on Human Rights and International Solidarity, A/HRC/15/32, 5 July.
- Human Rights Council, (2011), Eighth session, A/HRC/AC/8/CRP.1.

- Human Rights Council 'Report of the Independent Expert on Human Rights and International Solidarity' (11 April 2018) UN Doc A/hrc/38/40, 5.
- Human Rights Committee (HRC), (1982) CCPR General Comment No. 6: (Right to Life).
- Hyogo Declaration, World Conference on Disaster Reduction, UN Doc. A/CONF.20/L.3/Rev.1 (2005), www.unisdr.org/2005/wcdr/intergover/official-doc/L-docs/Hyogo-declaration-english.pdf.
- New Zealand Office of the Auditor-General, Realising Benefits from Six Public Sector Technology Projects, June 2012. As of April 4, 2016: <http://www.oag.govt.nz/2012/realising-benefits/docs/realising-benefits.pdf>
- opinion expressed by Max Huber, Arbitrator, in the Island of Palmas case (the Netherlands/ United States of America), Award of 4 April 1928, Reports of International Arbitral Awards, vol. II, p. 839
- International court of justice, (2019), Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, THE GAMBIA v. MYANMAR.
- International court of justice, Corfu Channel case, (1949), Judgment of United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland v. Albania Individual Opinion by Judge Alvarez
- Security council Resolution/1308 (2000)
- Security council /RES/1983 (2011)
- Security council /RES/2177 (2014)
- Security council/RES/2565 (2021)
- Security council/Res 2532 (1 July 2020) UN Doc S/res/2532
- Sendai Framework, for Disaster Risk Reduction 2015-2030, adopted by the Third United Nations World Conference on Disaster Risk Reduction, and endorsed by the General Assembly in its resolution 69/283 of 3 June 2015.
- United Nations Conference on Environment and Development (UNCED), (Rio Declaration), 1992.
- United Nations office for disaster risk reduction (2019), Global Assessment Report on Disaster Risk Reduction (Geneva, Switzerland: United Nations Office for Disaster Risk Reduction (UNDRR) https://gar.unisdr.org/sites/default/files/reports/2019-05/full_gar_report.
- Öneriyildiz v. Turkey [GC], no. 48939/99, ECHR 2004-XII.

Websites

- رودباری، علی. «ارزیابی قطعنامه ۲۵۶۵ شورای امنیت در مقابله با کووید ۱۹»،

<https://unstudied.ir/iauns-forum>

- Zimmerman, Ann & Valerie Bauerlein. "At Wal-Mart, Emergency Plan Has Big Payoff", Wall Street Journal 4(2016): [Http://www.wsj.com/articles/SB112648681539237605/2016](http://www.wsj.com/articles/SB112648681539237605/2016)
- Warfield, Corina. "the Disaster Management Cycle", Disaster Management" (2019): <http://>

www.gdrc.org/uem/disasters/1-dm_cycle.htm, 12 April 2017.

- Alfred, Charlotte. (2017), “Why IKEA’s Award-Winning Refugee Shelters Need a Redesign”. News Deeply Refugees Deeply. Accessed in 19 May 2017,

- <https://www.newsdeeply.com/refugees/community/2017/05/19/why-ikeas-award-winning-refugee-shelters-need-a-redesign>. Alfred, Charlotte (2017).

